

## B O E K E N

## Haat/liefde tussen rood en blauw

Margo Trappenburg bespreekt:

P. G. C. van Schie (red.), *Tussen polarisatie en paars. De 100-jarige verhouding tussen liberalen en socialisten in Nederland*, Kok Agora/Prof. mr. B. M. Teldersstichting: Kampen 1995.

'Proclamatie. *Men vraagt voor Drees uw vertrouwen!* Als ge Drees Uw vertrouwen geeft, geeft ge ook Uw vertrouwen aan *Mansholt*, die kort geleden nog verklaarde, dat ons land vóór het einde van het jaar 200.000 werklozen zou tellen. Als ge Drees Uw vertrouwen geeft, geeft ge ook Uw vertrouwen aan *In 't Veld*, die zó goed voor onze woningbouw heeft gezorgd, dat nog altijd tienduizenden zuchten onder het juk van gedwongen samenwoning. (...) Als ge Drees Uw vertrouwen geeft, geeft ge ook Uw vertrouwen aan de *Partij van de Arbeid*, de staatsocialisten, die menen hún wil aan het gehele Nederlandse volk te kunnen opleggen. Ja, ja, geef Uw vertrouwen maar aan Drees, dan zal de werkloosheid toenemen, de woningbouw onvoldoende blijven, de belasting stijgen, de vrijheid ingeperkt worden en de democratie ontanderen in een dwangstelsel; niet door Drees die een achtenswaardig man is, maar door zijn politieke vrienden. Drees *vraagt* Uw vertrouwen *maar wij zeggen u: Oud is te vertrouwen!*'

Bovenstaande tekst prijkte op een vvd-verkiezingsaffiche uit 1952. Het is een van de vele leuke illus-

traties in *Tussen polarisatie en paars*, een bundel essays over een eeuw vijandschap en samenwerking tussen socialisten en liberalen in Nederland, uitgegeven door de Teldersstichting. Intrigerend zijn bijvoorbeeld ook de affiches van de liberale Vrijheidsbond, een partij die zich blijken haar pamfletten voortdurend belaagd heeft gevoeld door het oprukken van staatsterreur, bureaucratie, bolsjewisme, geestelijke dwang en 'doodende belastingdruk'. Temidden van een groot aantal wilde beesten met deze namen zien we een jongeling met paniekogen die zich met een niet al te vervaarlijk zwaard tegen deze overmacht te weer moet stellen. Enkele bladzijden verder blijkt hij terzijde te worden gestaan door een beschaafde vrouw met twee kinderen aan de rok, die op haar beurt wordt omsingeld door een non enerzijds en een revolutionair gezinde en geklede vrouw aan de andere kant (Vrijzinnige vrouwen waakt tegen roode of zwarte overheersing).

#### *Socialistenvreters*

Na een inleidende beschouwing over de ideologische verschillen tussen liberalen en sociaal-democraten van de hand van G. A. van der List, bestrijken de hoofdstukken in deze bundel opeenvolgende tijdvakken. Joh. S. Wijne analyseert de verhouding tussen liberalen en socialisten tussen 1894 en 1918. Tussen progressieve liberalen en gematigde socialisten bestond in deze periode een gedeelde sympathie voor staatsinterventie als middel om problemen te bestrijden. Deze vrijzinni-

ge liberalen (men denke aan de historicus Quack) koesterden een warme belangstelling voor de SDAP. Daartoe gedwongen door het toen geldende kiesstelsel werkten zij samen met de sociaaldemocraten bij verkiezingen en toen deze samenwerking in 1913 leidde tot een overwinning boden zij de SDAP drie ministerszetels aan. De liefde kwam echter van één kant, concludeert Wijne. De socialisten toonden nauwelijks belangstelling voor de liberalen, stonden aarzelend tegen alle vormen van samenwerking met burgerlijke partijen (het was een tijd waarin een enkele sympathieke opmerking tegen een kamerlid van een andere partij een SDAP-parlementariër op een reprimande van Troelstra kwam te staan) en weigerden de aangeboden kabinetszetels.

Auteur-redacteur P. G. C. van Schie neemt het Interbellum voor zijn rekening in twee hoofdstukken: een over de verhouding tussen de Liberale Staatspartij en de SDAP (het klassieke beeld dat de LSP bestond uit socialistenvreters blijkt bij nadere historische studie te kloppen) en een over de relatie tussen sociaal-democraten en vrijzinnig-democraten, die een heel ander karakter had. Van Schie: 'Bij de liberalen die zich uiteindelijk in de Vrijheidsbond zouden verenigen, overheersten 'common sense' en gerichtheid op eigen liberale beginselen. Bij de liberalen die voortaan onder de naam vrijzinnig-democraten verder gingen, waren de drang tot verandering en een geïdealiseerd beeld van de sociaal-democratie dominant. Eigenlijk waren de vrijzinnig-democraten een

## B O E K E N

beetje verliefd op de SDAP.' (p. 69) Deze liefde nam echter een abrupt einde in 1933, toen de Vrijzinnig Democratische Bond haar voorkeur voor een kabinet met de SDAP liet varen en plaats nam in een confessioneel-liberaal kabinet. Wat bezielde de VDB? Van Schie bespreekt de visie van een aantal historici die de oorzaak van de wending zoeken in wangedrag zijdens de SDAP, maar komt zelf tot de conclusie dat er sprake moet zijn geweest van plat opportunisme: 'De vrijzinnig-democraten roken de macht en begrepen dat zij zichzelf zouden uitschakelen door aan een samenwerking met de SDAP te blijven vasthouden.' (p. 77)

G. Voerman en B.F.M. Otten bespreken de periode van liberale polarisatie na de Tweede We-

reldoorlog (respectievelijk in de jaren 1945-1962 en 1952-1959). Otten stelt zich de vraag waarom de VVD zich in deze jaren zo radicaal tegen de PvdA keerde. Zijns inziens heeft dat te maken met het feit dat de vooroorlogse liberale ideologie geen enkel houvast bood bij de analyse van naoorlogse problemen. Er waren in de liberale beginselen geen aanknopingspunten ter legitimatie van staatsinterventie en er zat dus niets anders op dan een radicale profilering als tegenkracht: 'De liberalen maakten van de sociaal-democratie een karikatuur en door verder alle politieke nuances uit te vlakken, riepen zij een strijd op waarin het ging om een primaire keuze tussen vrijheid en knechting; tussen eerbiediging van menselijke waardigheid en

staatsslavernij.' (p. 104)

J.M.M.J. Clerx & R.J.J. Stevens leiden ons vervolgens door de periode van Nieuw Links (1959-1971); Van Schie analyseert het tijdvak 1971-1982, waarna F.H. Becker het paarse licht aankondigt (periode 1982-1994). Deze laatste hoofdstukken zijn naar hun aard het minst leuk, omdat de gebeurtenissen die daarin worden beschreven nog tamelijk vers in het geheugen liggen. Niettemin is de bundel als geheel een vlot geschreven, interessante bijdrage niet alleen aan de geschiedschrijving van de paarse samenwerking, maar vooral ook aan die van het liberalisme in Nederland.

MARGO TRAPPENBURG  
*Redacteur van S&D*

